

Olla pragmaatik ja säilitada ideaalid, selles on küsimus

Margus Mikomägi

Näitlejaid ja lavastajaid on Eestis järjepidevalt koolitatud 1957. aastast alates, kooli looja ja esimene juht oli Voldemar Panso. Koolist, õppimisest ja eeskujudest räägivad Raplamaalt läbi lavaka (praegu ametlikult Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia lavakunsti-kool) teatriilma sisenenud inimesed.

Jaan Rekkor, Eesti Draamateater, Pärnu teater Endla, 10. lend 1982. aastal. Mis oli teatrikoolis see, mida sa täna taga igatsed?

Igatsen taga jäägitut andumust, fanatismi, pühendumust. Teatrikooli neli aastat olid täis, tiined erialasest ja erialatust tegevusest, patareid töötasid maksimum-alla-laadimiskiirusega. Suvi oli mõttetuim aasta-aeg, sest kooli polnud. Napsivõtminegi oli nagu töö iseenda kallal. Sa tundsid, kuidas su piirid avanesid nädalatega, päevadega, tundidega. Sinu lollus ja saamatus toodi iga päev halastamatult sinu ja su kaastelaste ees avalikule ülemõtmisele. Ja nii ongi.

Ja nii algab see iga proovitsükliga ikka ja jälle - su hää, su keha, su liigutused, kõik, kõik on vale. Ja ole siis mees ja otsi sellest valede lasust see tõeraas, millega lõpuks lavale minna. Alati tuleb siis appi kool, need lihtsamaist lihtsamad A-d ja B-d.

Minu Õpetaja on Aarne Üksküla.

Priit Võigemast, Tallinna Linnateater, 20. lend 2002. aastal.

Kuidas õppimine lavakas sind muutis?

Rohkem kui oleks eales osanud arvata. Selles koolis oled

sa sunnitud ennast algosadeks lahti võtma. Ja kogu kunst ongi minu arvates selles, kas sa suudad ennast hiljem uuesti kokku panna. Võib juhtuda, et mõned vidi-nad jäävad üle, mõned tuleb välja vahetada, aga võib ka juhtuda, et päris kokku enam ei saagi.

Mida kasulikku lavakool eluks andis?

Hariduse... Huvi ja oskuse inimeste mõtetesse tungida ja leida sealt üles põhjused, mis neid käivitavad, ärritavad, kurvastavad, rõõmustavad jne. Oskuse ennast ja teisi analüüsida. Soovi aru saada, miks mina olen just selline, nagu ma olen, ja miks teised on just sellised, nagu nemad on.

Oli sul kooli ajal eeskujusid, keda järgid siiamani? Miks?

Kõige suuremateks eeskujudeks olid ikkagi õpetajad, aga neid eeskujusid on nüüd tunduvalt rohkem kui kooli ajal.

Märt Avandi, Pärnu teater Endla, 21. lend 2004. aastal.

Mis sind teatrikoolis üllatas?

Teatrikooli puhul üllatas mind alguses see, et meilt nõuti tohutult palju. Kool kestis üheksast hommikul seitsme-kaheksa-üheksani õhtul. Ja siis pidid hakkama järgmist päeva ette valmistama – igas aines taheti sult kogu aeg midagi – lugemised, kirjatööd, etüüdid, lavakõnetekstid jne. Aga üsna kiiresti harjusid ja hakkasid isegi sellist rütmi armastama.

Ma olen alati arvanud, et see on väga hea teatrikool, aga ta on veel parem elukool. Eespool toodud põhjustel oled sa

Rahvas kujustab oma tundeid läbi oma rahvusest näitlejate kehastuse

Panso koolis haritud näitlejad on eestlase jaoks kümneid aastaid kehastanud eesti tundeid. Oma tippnäitlejate kehastuses tuleb eesti inimesele silme ette “eesti ahastus”, “eesti võidurõõm”, “eesti veiderdamine”, “eesti kõrkus” ja teised emotsioonid.

Ma ei taha seda väites sugugi näiteks Toomingu stuudiot maha teha. Ka nn Peda koolkonnal on kõva koht näiteks Von Krahli teatri arengus. Kuid otseselt psühholoogilisi tundeid kujustada suudavad ikka Panso klassikalise kooli kandjad.

Panso kool annab näitlejatele kaasa ka hea ühiskondliku analüüsi. Olen lugematutes proovides istunud ja kuulnud näitlejaid, ja näitlejatest välja kasvanud lavastajaid, analüüsimas tegelaste rollijoonist: eetikat, inimlikke pürgimusi, ühiskondlikku mõõdet. Neil Toompea-kasvandikel on haridusteel kaasa antud mitte ainult hea teatri- ja kirjandustekstide lugemus, vaid ka tähenduse otsimise koolitus.

Paljud lavakoolist tulnud teatritegijad on omas linnas või maakonnas rohkem kui etenduskunsti esindajad. Rakvere või Viljandi peanäitejuhid on ka ühiskondlikud tegelased.

Veel enam - näitlejakarjääri tipust mööda kandunud Panso kooli lõpetajad saavad tihti “maa soolaks” ehk teatriarmastuse külvajaks paljudes koolitruppides või teatringides. Seda haridust on küllaga veel meeles, et talendikatele harrastajatele õpetust ja tagasisidet anda.

Hans H. Luik

neli aastat ühtede ja samade inimestega pidevalt hommikust õhtuni koos. Ja need inimesed on reeglina mitte just kõige lihtsama iseloomuga. Kui sa ei õpi olema teistega arvestav, tolerantne ja hea diplomaat, siis saab olema väga raske.

Ma nimetaks õppejõud Anu Lampi, kes on kahtlemata eeskujus, ja mitte ainult mulle. Ta oli (on) kohutavalt töökas ja tohutult kohusetundlik. Tema tundi ei mindud kunagi “üle jala” valmistunult, vaid alati maksimaalselt. Ja alati tunni lõppedes oli tunne, et oleks pidanud ikka veel kümme korda rohkem pingutama, oleks jõudnud küll, ta ise jõudis alati. Vahel, kui ma tunnen, et ei jaksa ja tööd-tegemised kasvavad üle pea, siis mõtlen ikka Anu peale.

50 ?

Noh, ikka täitsa auväärne number juba minu meelest. Eriti, kui mõelda, kui palju ja

kui kirevat seltskonda on see kool näinud. Aga küll see kool elab veel 50 aastat ja siis veel ja... siis ühel päeval lõpetab Panso kooli 100. lend, ei tea, mis siis küll teatrikoolis õpetatakse? Heh.

Uku Uusberg, 23. lennu üliõpilane, lavastaja õppesund, lõpetab 2008. aastal.

Sul oli kooli astudes juba olemas teatri ja kino ja ka lavastamise kogemus, kooliteater. Kas õppima asudes miski üllatas? Mis oli teistmoodi, kui ette kujutasid?

Ma ei kujutanud midagi eriti ette, mis seal koolis olema hakkab, aga seda, et seal võib minna rutiinseks, et sa oled valdavalt kuidagi morn ja turris, olles seal üleval Toompeal, seda ma ei arvanud. Kui teadsin teiste käest, et nii on. Et kool võtab su isiksuse lahti ja siis ise pead end kokku mätsuma.

Ma ei ole päris kindel veel (olen ju alles lõpetamas ja ilmselt paari aasta pärast mõtlen hoopis teisiti), kas näiteks minu puhul on kool ainult õigetes kohtades surkinud. Ma olen olnud seal selline probleemne laps, täis küsimusi, ja rohkete küsimuste tekitaja teiste peades.

Ainsad tõelised rõõmu- ja mõnuhetked on kooli ajal olnud minu jaoks mu enda lavastamised, kus olen töötanud nii oma kursusekaaslaste, vanema kursuse kui ka näitlejatega. Sest siis ma olen vaba.

Siis ma tegelen tõesti sellega, mis mulle tähtis, millest ma hoolin ja mida ma tahan lihtsalt öelda. Ilma igasuguste ambitsioonideta.

Seda olemise ja loomise vabadust koolis olles muidu ei ole olnud. Ja jamps ongi selles, et nii vist ongi ÕIGE. Sest kool õpetab (eriti minusuguseid ülienesekeskseid) oskama näha inimesi ja kõike muud, mis su ümber. Arvestama teistega. Arvestama muu maailmaga. Minu jaoks on see idealismist materialismi ületulek seal koolis, tee unistustest reaalsesse ellu.

Mul oli ju ideaalne teatrigogemus juba enne kooli käes, kui ma oma Rapla sõpradega tegin viimase kooliteatrilavastusena enda kirjutatud tüki „Örn ööbik”. See, kuidas meil siis kõik toimis ja kuidas... see on tegelikult see, millest kõik lavastajad oma-moodi unistavad. Aga „päris” elus on igasugu takistusi ja kool püüab need enne ette mängida mõnes mõttes.

Nüüd ma usun, et näen ja oskan mõelda juba teatrist väga pragmaatiliselt, aga tähtis on mitte oma idealismi kaotada. Tuleb lihtsalt aktsepteerida palju rohkemat, kui enne kooli oskasin näha. Ja hea on, et niigi on. Igal juhul see kool hoolib ja armastab oma õpilasi, aga näitab seda kohati välja kuidagi pentsikult...

Kui tihti tänased tudendid oma kooli kohta Panso kool ütlevad?

Ei ütle tihti. Kui, siis läbi naeru ja suhtega, et mida

mina sellest tegelikult tean. Mitte kunagi tõsiseltvõetavalt ja selle tajuga, et küll oli suur mees see Panso. Oligi ilmselt, aga meie teda ei tunne.

Mikk Jürjens, 2. kursuse 24. lennu üliõpilane.

Kaks aastat teatrikooli - on sinus miski muutunud?

Kindlasti olen ma muutunud, võib-olla kõrvalolijad oskaksid isegi paremini öelda, aga ise leian, et olen küll. Usun, et kõige suurem muutus on toimunud silmaringis. Kui varem käisin maailmas ringi veidi rohkem pea laiali ja ei osanud kogutava infoga midagi peale hakata, siis nüüd on tagurpidi. Võiks öelda, et ma tunnen, et oskan maailma vaadata.

See ei ole mingisugune enesekindel hoiak või midagi lõplikku, suisa vastupidi - tunne, et oskan suhestuda ülejäänud maailmaga ja ma liigun õiget rada pidi. Jah, nii võiks vist isegi öelda. Olen muutunud õnnelikumaks.

On palju raskeid hetki, aga see võimendab õnnelikke suuremaks ja nendest ei ole ka ausalt öeldes puudus. Seda on raske seletada... võib-olla pigem, et oskan ja julgen olla õnnelikum.

Miks? Ma ei tea, seda on imelik öelda, aga mul ei ole senimaani isegi sajandiksekundit kahetsust olnud, et ma teatrikooli õppima tuln. Ei kahtle oma elukutsevalikus. Ja see loob päris tugeva aluse muu eluolu tarvis. Sellest algab kõik, sest nii ei ole elu kordagi selline, et tuleb ühest kohast sisse ja läheb teisest välja.

Ja inimesed. Nad on minu jaoks muutunud. Neid on palju ja nad on kõik nii erinevad. Kuidas nendega toimida ja käituda, see on minu jaoks küll muutunud. Inimesed on põnevad.

Mis kool on teatrikool lähivaates?

Eks ta üks suur treening ja ettevalmistus tulevikuks ole. (Järg teatrilhele 4. lk)

Ursula kaotas kannatuse. "Kui sa hakkad hulluks minema, siis mine üksi," hüüdis ta. "Aga ära püüa lastele oma mustlasemõtteid pähe ajada." Jose Arcadio Buendia jäi külmaks ega lasknud end heidutada naise meeleheitest, kes vihahoos tema astrolaabi

Hendrik Toompere: Teatr ja eesmärk on tõele lähemal

Margus Mikomägi

Eesti Draamateatri lavastaja ja näitleja Hendrik Toompere juhendab viiekümneaastase teatrikooli kõige nooremat lendu.

Loen praegu uuesti Voldemar Panso 1980. aastal ilmunud „Teatriartikleid“, olen selle raamatu omal ajal kapsaks lugenud. Ja kõik, mida Panso kirjutab, tundub mulle olevat kirjutatud nii, nagu ta elaks praegu. Kõik, mis kirjas seal, kehtib. Kokkuvõtvalt: et sinilinnu asemel, mida teatris püüdma hakatakse, on vahel laval part. Miks, sellest ta ka räägib oma ajatutes lugudes.

Ma arvan ka, et ega need põhiasjad ei muutugi. Põhiolemus jääb alati üheks ja samaks. Kord hakkab mingi liin lihtsalt rohkem prevaleerima. Ega teine ära ei kao sellepärast. Tsüklilisus on väga põnev asi. Mul meenub kohe lugu, legend sellest, kuidas Ants Lauter vaatas 60ndate lõpus Suitsu-õhtu esietendust. (Kuus meest: Jaan Toomming, Evald Hermaküla, Tõnu Tepandi, Kaarel Kilvet, Lembit Ulfsak ja Raivo Trass esitasid Gustav Suitsu luulet pealkirja all „Ühte laulu tahaks laulda“. Seda etendust peavad teatriloolased Eesti teatri suure muutuse, uue teatri tuleku alguseks. MM).

Lauteri käest siis küsiti, et mis sa arvad? Ta naeratas, kehtis õlgu ja ütles: „Ei noh, tore, me omal ajal August Bachmanniga „Hommikuteatris“, kahekümnendatel, tegime täpselt samasugust teatrit.“ Selline 40aastane tsükkel. Niimoodi need asjad käivad. Nii nagu noored avastavad esimese armastuse. Arvates, et mitte kellelgi pole seda kunagi nii tulnud. Nii käib terve maailma ajalugu.

Mis arvad, kus sa oleks siis, kui ajalugu poleks muutunud? Kas me siis ikka istuksime siin sinu Draamateatri garderoobis ja sa oleksid õpetaja?

Ma arvan küll, jah, et oleks niisamuti. Ühiskonnakorraldus elu kutsetes, olgu nad siis kokku või lahku kirjutatud, kuidas tahes, ei mängi mingit rolli. Ma oleksin kindlasti sama koha peal. Näiteks, ma olen viimasel ajal tegelnud Eesti aja murdumise ja Nõukogude võimu tulekuga 1940. aastal.

Hendrik Toompere Pariisis,...

Räägid oma tekstist ja lavastusest, mille nimi on „Kommunisti surm“?

Jah. Väga paljud näitlejad, vaatamata ühiskondliku korra muutumisele, jäid teatriinimesteks edasi... mõned olude sunnil pidid põgenema. Ega näitlejatega midagi ei juhtunud, lavastajatega...

... olen mõelnud me auväärsete peale, kes jäid ellu tänu kunstiansamblitele sõjas. Georg Ots, Gustav Ernesaks, Raimond Valgre... Oli see äkki Stalini kavalus andekate elu päästa ja siis neid ka selle teo valguses kuulekad hoida? Neist said...

.....avaliku arvamuse liidrid, nähtavad inimesed.

Muidugi on see kavalus, võim tihtipeale ju niimoodi käitubki. Hakkamängima Bulgakovit Draamateatris. Näidend lähtub kirjanik Bul-

gakovi eluloost ja ma olen lugenud nüüd selle kirjaniku pävikuid, et mis tollal toimus. Ta oli valgete poolel, ei hābenenud seda tunnistada ja Stalin siis loksutas teda. Andis talle võimaluse teha, siis keeras kraanid kinni mitmeks aastaks, peedistas, surus vastu maad, ei lasknud midagi teha, hoidis näljas, siis lasi jälle – hoidis elus samal ajal. Ega võim ei saa ilma vaimuta hakkama, tal on neid vaja.

Mõtlemapanev on, et Bulgakov, olles GPUs varjamatult tunnistanud, et tema jaoks on Nõukogude võim katastroof, kirjutas oma raamatud ja näidendid punase ja valge võitlusest üle astudes. Ta kirjutas eksistentsiaalsetest suhetest, sellest, mis toimub inimeste vahel. Nii on teatriga ka – aktiivne päevakajalisus, võimuga opositsioonis olemine või flirtimine on ai-

nult vorm, karkass, mille peale jutustatakse lugusid inimestest ja inimestele. Selles ongi teatri fenomen, see, miks ta tõenäoliselt kunagi ei kao. Senikaua, kui inimesel on vaja näha teist inimest, kui talle on vaja kõrvale teist inimest, senikaua jääb teater, olenemata ja sõltumata sellest, missugune on ühiskondlik kord.

Teater on see pink siis, mille peal teistega kõrvuti istudes saad ennast lavale vaadates kontrollida?

No just.

Mis lavastaja töö on? See on raske küsimus, ma tean.

Raske küsimus, raske vastata ka.

Kui jätta tuba koristamata nädalate kaupa, siis on seal ühel hetkel segadus, sealt midagi vajalikku üles leida äkki on raske. Kõik kipub la-

gunema, laiali lendama, kord kaob käest. Lavastaja töö on elus organismi loomine. Lavastaja katsub kaoses korras- tatust leida ja samas seda kaost ka tekitada. See võiks toimida ühtse süsteemina.

Elusorganism. Lased asjadel laguneda, siis parandad neid, lased laguneda ja parandad... Lavastamine on maailma mudeli loomine iga kord. See ei paista välja alati suurtes kujundites ja idees, aga sa näed ühte inimgruppi, näitlejaid, truppi, 4, 5, 12 inimest, palju neid siis parasjagu on, mingis ühtses loogilises süsteemis toimimas. See võib olla ka irratsionaalne süsteem.

Lavastaja põhiülesanne on maailma kokku panna, organiseerida, koos hoida. Sealt tuleb sõnum, mida öelda tahetakse. See ei tule ainult lavastaja peast, tuleb koostööst näitlejate, grupiga, materja-

liga... vaatajatega saalis. Trupi sünergia tekitamine on lavastaja ülesanne, lavastaja looming. See on mingis mõttes sama, mis laevakapteni või siis lahingusse minevate meeste juhi, kindrali või polkovniku, ülesanne – missioon täita ja mehed elusalt tagasi tuua.

Miks elus läheb nii nagu läheb, et ühest sõbrast saab kindral ja teine on sõdur? Rollid võiks ju vabalt vahetuda, aga on nii?

Jah. Ma olen mõelnud analoogsetest asjadest. Endale justnagu tundub, et praegu, selles ajahetkes olla on väga normaalne. Samas, kui hõlpsalt tegelikult oleks võinud minna teisiti. Kui palju on olnud neid hetki, kus oleks võinud murduda, kõik kaotada, usk oleks käest libiseda võinud... situatsioon oleks võinud kardinaalselt muutuda.

vastu põrandat puruks löi. Ta meisterdas uue, kutsus oma kambrisse kokku küla mehed ja tõendas neile teooriate abil, mis kõigile arusaamatuks jäid, et kui laevaga aina ida poole sõita, on võimalik lähtepunkti tagasi jõuda.

Gabriel Garcia Marquez "Sada aastat üksildust"

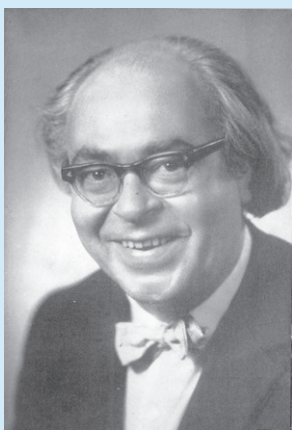

ritegemise siht male jõuda

Lavakunstikool tähistab oma
50. sünnipäeva kooli asutaja
Voldemar Panso sünnipäeval
30. novembril

Lõik Voldemar Panso*
loost 1961. aasta ajakirjas
Kultuur ja Elu, siis kui lõ-
petas kooli esimene lend.

"Ut nägu, seda oma nägu
ei saa välja mõelda, teda ei
saa ka otsida ega valida. Ta
on inimliku sisu resultaat,
endateostuse tulemus, maail-
mavaate kajastus. Öeldakse,
et stiil, see on inimene ise.
Nägu on veel mahurikkam
kui stiil. Nägu ei saa otsida.
Saab otsida elumõtet, elutun-
netust. See, milleks ma elan,
mille nimel ma loon, mida
ma tahan oma loominguga öelda, milline on minu "ei saa mitte
vaiki olla" – see loob inimese näo. See on seotud mõtte ja pealis-
ülesandega.

Võib juhtuda, et aetakse segi samatiüvelised sõnad. Aga sõnade
taga on mõisted ja mõisted võivad olla vastandlikud. Näiteks
stiil ja stilisatsioon, originaalsus ja originaalitsemine, indi-
viduaalsus ja individualism, nõid ja nõiduslik.

Vaadake ringi tänaval, kohvikus, jälgige tähelepanelikult
kultuurielu - kõik need, kes püüavad originaalitseda, on väga
ühtemoodi, neil on õdesid-vendi kõigis maailma maades, sest
nad on ühe ja sama puu viljad. Kas individualism pole nende
lähedalt sugulane?

Vaesus sunnib laenama raha. Mõttevaesus sunnib laenama
nägu. On neid, kes kogu elu on olnud kellegi moodi.

Edevus ja originaalitsemine loovad maski. Aga mask tapab
inimese. Maski tagant kaob inimene. Stanislavski räägib va-
nast näitlejast, kes ka surivoodil oli nii teatraalne, et keegi ei
uskunud, et ta sureb. Meie loominguline sisemus on nõrk ja
ülitundlik pill. Hoidke teda hääles, ärge valetage, või te rikute
ta igaveseks.

***Voldemar Panso (1920 – 1977), juhatas 1957-77 TRK
lavakunstikateedrit, kus tema käe all lõpetas seitse lendu.**

da. Neid momente... see on
imelik müstika.

Eks! Õnne peab olema. See on
kindel.

Miks teater?

Ma ei saanud sellest kaua
aega aru, õppejõud rääkisid,
et sul peab olema mingi siht.
Küsisid, mida sa tahad? Ma
ei osanud seda sihti endale
püstitada, ma ei saanud aru.
Ei suutnud sõnastada, visu-
aliseerida.

Siis lugesin Grotowski ma-
terjale ja sealt lugesin välja
sellise tunnetuse, et teatrit ei
tuleks käsitleda kui kunsti-
vormi, sest seda ta ju on, vaid
kui sinu enda arengu jaoks
vajalikku rituaalset tegevust.
Seda, kuidas sa ise hakkad
tõele lähemale liikuma. Siis
ma sain äkki aru, et vaat see
ongi siht ja eesmärk: proovi-
da asjadest aru saada, jõuda
tõele lähemale.

Ma ei ole sugugi kindel, et
olen tõele lähemale jõudnud,
aga see tahe on olemas, mis
ei ole lasknud mul ära mur-
duda. See ei lase käega lüüa.

Õnne peab olema!

Valima ka peab!

Ma mäletan, kui reklaamist
ära tulin, 5-6 aastat tagasi,
siis ma pidin sisemiselt otsus-
tama, kas see või teine? Sain
aru, et mõlemat asja korraga
enam teha ei saa. Ma loobusin
reklaamist ehk hõlpsast raha
teenimisest. Tuli valida, oli
aeg ja valik ei olnud raske.
Mitut asja saab korraga teha
küll, aga kontsentratsioon
ühele tegevusele saab ühel
hetkel tähtsaks.

Noorena tead, et see ei ole
nii hirmus mitut teha. Kuju-
nemisjärgus sa pead ka kes-
kenduma ainult ühele. Va-
hepeal, siis võib teha kõike,
proovida siit ja sealt, aga siis
tuleb jälle.. vana zen-meeste
mõte, et igas asjas tuleb täiu-
seni jõuda – teed keetes, vibu
lastes, nõusid pestes, riisi
külvotes, puuoksi lõigates –
saavutada seal täiuslikkus,
siis äkki hakkad aru saama.
Kõikjalt rabada... mõnele so-
bib, mõnele ei. Kuidas kellel-

..Puises...

ERVIN ÖUNAPUU fotod

...ja pealinnas.

MARGUS MIKOMÄGI foto

gi. Enamasti ei sobi.

Oled oma teel kooli jõud- nud, teatritudengite õpeta- jaks.

Jah, olen õppejõud olnud jut-
ti nüüd kolm aastat. Aasta
aega täielikult tegelen oma
kursusega.

Miks sa hakkasid õpetama?

Kutsuti. Mulle hakkas meel-
dima. Enne seda olin põhja-
likult tutvunud erinevate
näitlejate tehnikatega. Mulle
meeldib juhendamine, uute
koosluste väljamõtlemine ja
inimestes mingite asjade va-
bastamine, lahti keeramine.
Ka lavastades mulle meeldib
näitlejaid aidata. Mulle liht-
salt see sobis.

Eks see oli ka tänu kooliju-
hataja Ingo Normetile, kes
seda õpetamist pakkus. Ise ju
ei lähe kauplema, et ma nüüd
tahan oma kursust võtta.
Pakkumine tuli väljaspoolt,

siis, kui ma olin selleks val-
mis. Oma kursuse võtsin vas-
tu juba täie teadmisega, et
muudmoodi ma ei saa. Loo-
mulikult. Seda enam, et mul
olid selleks ajaks selged pil-
did, missuguseid näitlejaid
ma tegelikult vajan. Millised
peaksid olema nende inimes-
te isiku- ja professionaalsed
omadused, kes tulevad koo-
list teatrisse. Missugune
peaks olema näitleja, kes täi-
daks neid funktsioone, mida
tänapäeva teater, ühiskond
nõuab.

Aastate jooksul seda pilti
jälginuna, millised näitlejad
koolist tulevad, kuidas nad on
ja mis nendega juhtub, mõt-
lesin, et kursust võtta on tege-
likult viimane aeg. Muidu
oleks võinud hõlpsalt lõpeta-
da kohvikufilosoofina, lau-
taga istuva lavastajana, kes
viriseb, et ei ole seda ja toda.
Tead ju küll neid „kui oleks
nii, küll ma siis teeksin“

mehi... Virisedes lähevad as-
jad tuksi. Otsustamine teha,
see vajas ja vajab meelekind-
lust, usku ja veendumust.

Valmisolekut. Õpetamine on anne ju.

Kas on antud õpetada või ei,
kas on antud võime süveneda
teise probleemidesse, sisus-
se, aidata teisel ennast ehi-
tada? Ma ise üllatusin, et mul
on see olemas, olen elus väga
kärsitu, aga õpetaja peab ole-
ma kannatlikum kui kass. Ma
õpetades olengi. Õpetamine
on pikaajaline töö ja mulle
väga meeldib.

Neli aastat õpetad ja siis nad lähevad, kes kuhu, kas see pole kurb?

Ma ei tea. See on iga kursu-
sega nii vist, et tahaks kokku
jääda, et küll me siis koos
teeksime. Ka meie kursusega
oli nii (XIII lend: 1984-1988,
kursuse juhendaja Kalju Komis-
sarov).

Samas nüüd ma arvan, et
päris nii see ka ei ole. Parata-
matult iga kursuse sees, üks-
kõik kui koostöövalmis ta ka
ei ole, tekib vaimses plaanis
teatud lõhenemine. See lõhe-
nemine võib tekkida ka inimi-
tüüpe mööda. Ma isegi ei usu
sellesse hästi, et see toimiks,
kui kursus läheb ühte kohta
teatrisse. Kui, siis peab kar-
dinaalselt teistmoodi õpe-
tama, sellise sihiga, et on tea-
da, et minnakse sinna ühte
kohta.

Teater peab ikka endas
ühendama erinevaid vanu-
seid ja erinevaid kogemusi, et
laval saaksid olla, oleksid
kõrvuti Ita Ever ja Uku Uus-
berg.

Teine asi on mingi tuumiku
moodustamine, kas see
kursusel tekib või ei? Kursus
tuleb ette valmistada nõnda,
et nad teaks: nagunii tuleb
õpetaja juurest kord ära min-
na, tuleb käia oma iseseisvat
teed.

Ka minu töö, see, mis ma üli-
õpilastega teen, on suures
osas iseseisva töö õpetamine.
Tähendab, kuidas ise toime
tulla. Kriitilistes olukorda-
des, lahingusituatsioonides.
Kuidas osata iseennast la-
vastada, kuidas osata iseen-
nast teatriruumis paigutada,
sellesse üleüldisesse pilti.
See on ettevalmistus üksi ole-
miseks, just nimelt.

Ma olen ju näinud seda, kui
noored tulevad teatrisse ja ei
oska endaga midagi teha.

Mis mõttes?

Nad jäävad ootama. Oota-
ma, kas õnn naeratab, kas on
lavastaja, kas antakse hea
osa, oodatakse õnnelikku het-
ke. Mõnel veab, enamikul ei
vea. 75 protsenti ei satu sel-
lesse vedamise ringi või satub
kunagi hiljem. Siin, ma arvan,
on küsimus pedagoogikas,
kuidas õpetada.

Minu kursusel ei ole lavas-
tajaid, aga nad kõik lavasta-
vad. See on kohustuslik ja
sunniviisiline töö esimesel
kursusel. Lavastamine on ha-
kanud neile nüüd niimoodi
meeldima, et nad tahavad la-
vastada. See on puhas näitle-
jaõpe – tajuda isiklikku vas-
tutust selle ees, mis laval toi-
mub, vastutada kõigi ja kõige
ees. Lavastamine mobilisee-
rib ja sunnib mõtlema teiste
peale. See ei lase lohakaks
muutuda, teha üle jala. La-
vastamise kogemus sunnib
mõtlemale: kui mina oleksin
laval, kuidas ma käituksin.

Koolis on aastakümneid ol-
nud see printsiip, et esimesel
kursusel ei tehta tööd väljas.
Kool on üles ehitatud kloos-
terlikule distsipliinile. Tuled
hommikul kell üheksa ja
lähed siis, kui uks öösel kell
kaksteist kinni pannakse.
Vaba aega ei olegi.

Aga tudengitele nagunii ju pakutakse kohe tööd, uued näod ikkagi?

Ma õppejõuna pean olema
karm ja seda keelama - ei tee
ja kogu lugu. Võimalusi mui-
dugi tuleb anda, aga mõne aja
pärast. Eks see olene ka pak-
kumise kvaliteedist, see lu-
bamine. Esimesed kaks kur-
sus küll ei tohiks näitleja-
üliõpilased oma õppetööd kat-
kestada, miski ei tohi õppe-
tööd segada. Distsipliin, jää-
gitu pühendumine, see, et te-
geled vaid ühe asjaga... see
tuleb kehasse sisse kasvata-
da nõnda, et muutuks harju-
museks. See tuleb ära teha
koolis ja kui see tekib, siis
saab inimene hiljem ise liht-
samini otsustada keerulisena
tunduvaid asju.

Ma olen seda ju ise tundnud
kooliajal, pärast filmi „Naera-
ta ometi“ tuli igasuguseid
pakkumisi. Õpetaja Komissa-
rov ei lubanud ja küll ma rabe-
lesin, olin valmis isegi koolist
lahkuma. Tudengeid saab
õpetada ainult läbi iseenda,
läbi õppejõudude elava eesku-
ju, õpetada pühendumist
nendele asjadele, mis on tõesti
tähtsad.

Olla pragmaatik...

(Algus teatrilehe 1. lk)

Pidev proovilepanek nii vaimses kui ka füüsilises mõttes. Esimene aasta oli küll nii, et jõudsid õhtul kell üheksa elukohta ja olid valmis laibaund magama. Nüüd on juba keha ja vaim selle kõigega harjunud, jääb rohkem aega kõike toimuvat analüüsida, suhestuda.

Aga nii üldiselt... Siin on tantsu, balletti, hääletrenni, lavakõnet, teatriajalugu, kirjandust, laulu. Ja siis erialatunnid. Nende ühiseks nimetajaks võiks vist täitsa pidada kujutluspildi treeningut. Pidevat sisemist põhjendatust kõigele, mis sa teed. Tuleb ise otsida teinekord motivatsiooni, kui mõni kuiv treeningharjutus igavaks muutub. See kandub elusse edasi. Fantaasiakumm venib.

Kui otseselt küsimusele vastata... eks ta üks kiirelt liikuva aja ruum ole.

Mis on sinu jaoks seal kõige tähtsam?

Ümbritsev keskkond. Kursus on täis väga erinevaid inimesi, mis ühest küljest loob aluse ohule, et lõpuks oleme kõik samasugused kompotid. Aga ei ole nii. Just see on kihvt, et sina oled sina ja teised ongi teised. Sa vaatad ja õpid ja mõtled neist ja oled nendega päevad ja tihti ka õhtud ja ööd koos ja see õpetab minu arust elama.

See kursus, nagu ka näiteks keskkoolis klass, on ju mudel ühiskonnast. See on lihtsalt miniatuursem ja äärmuslikum versioon. Sellel on palju halbu külgi, aga kahtlemata rohkem häid, tundub praegu.

Teiseks tähtsaks asjaks on see, et kõik õpetajad on oma ala täielikud fanaatikud. See loob olukorra, kus ei taha ühestki tunnist puududa. Kümne minutiga peab vahetunni jooksul ümber lülituma täiesti erinevale lainele, aga seda kergendab entusiasm ja see kirg, millega midagi tehakse, see nakatab. Vähe on hetki, kus mõte lendab kusa-gile mujale, kaootiliselt minema. Ollakse asja juures, kõik ja täiega. See on tähtis.

Kas see kool on veel ka teie kursuse jaoks vahel Panso kool? Kui, siis kuidas seda seletad?

Ikka on Panso kool. Paljud õpetajad on ju ise Panso õpilased olnud ja räägivad tihti temast lugusid või seda, kuidas tema midagi õpetas. Või kuidas tema mingis olukorras meile õelnud oleks. Kes ei ole tema õpilased, on ju peaaegu kõik tema õpilaste õpilased. Seega on see vägagi Panso kool. Temasse suhtumine on ju elav, ta ei ole mõni 15. või 16. või 19. sajandil elanud kunstnik, vaid alles aastakümnete eest meie juurest lahkunud. Tema legend on elav ja see on midagi, mille eest kool peab tänulik olema.

Kont-aktid pinkidel, pinkidel, pinkidel, pinkidel

Margus Mikomägi

Miks inimene on üks? Miks me ei kuule teist? Kas maailm ongi nõnda seatud? Millal me kaotasime võime kuulata lugusid? Need ja muud küsimused jäävad VAT-teatri etenduses „Pink“ vastuseta.

See, et küsimused jäävad pähe keerlema, on näitlejate teene. Mängitakse valusalt. Et valusalt mängida, tuleb olla aus. Aus olemise nüansid paneb paika kõrvalt vaataja – lavastaja.

Üksindus, üksiolemine

Noored lavastajad Robert Annus ja Uku Uusberg, ma ei tea ju, kas nad mõtlesid kahele eraldi tekstile ühist nimetajat andes sellele, et äkki päästab maailma see, kui me meid ümbritsevasse avalikku ruumi pinke asetaksime rohkem. Linna mööbel, kas see peataks tormamise? Aitaks kontakteeruda? Ma olen tähele pannud, et näiteks Võrumaa käänulised teed on küll jälle jätanud sealsete inimeste mõtlemisse. Teed ei lase tormata ja Lõuna-Eesti rahvas, inimesed on kontaktialtimad. On rahulikumad ja sellega ka, mulle tundub, rohkem täiskasvanud.

Kaks näidendit on üks. Jon Fosse „Talv“ ja Evard Albee „Loomaia lugu“. Esimese näidendi autor on sündinud 1959. aastal. „Loomaia lugu“ ilmus aastal 1958. Ja täna on ikka sama valus olla üks omade seas, kinnitavad noored lavastajad koos näitlejatega.

Talvel nabapluusiga

“Pingi” esimeses vaatuses tuleb lavale hästi riides noormees, kes mängib ajalehtedega. Asetab neid pingile nii- ja naamoodi, isegi loeb, ma usun, suuri pealkirju. Muidugi ma oleks lavastajana kasutanud eestikeelseid lehti, värskeid. See annaks ilmet juurde.

Ja siis tuleb Katariina Lauk, naine, keda ta mängib, ma ei saa aru, kes ta on. Tema tulek on eriline. Sama võimas kui Sulev Luige ja Aleksander Eelma tulek ja olek kolmkümmend aastat tagasi Noorsooteatris, Lembit Petersoni lavastatud „Godod’s“. Katariina teeb rahvusraamatukogu keldris imet. (Muide, kes tahab, saab näha Eesti teatri legendjutu, kuidas mõne näitleja osa algab jalgadest, realiseerumist laval.) Ma ei saa aru, ei taha aru saada, kas see

ARVO KULDKEPI foto

naine, keda ta mängib, on purjus, haige, teeskleb... ta on seda kõike ja ei ole ka. Ma ei tea, kes ta on, ja ma tean, et ta on üks. Ta külmetab ka siis, kui hiljem ilmub kasukas. Täna vist väga ei kasutata väljendit ümberkehastumine. Katariina kehastub ümber, seda Katariinat, keda ma tunnen, on laval kui üldse siis väga vähe.

Lavastaja Robert, kes on näitemängus ka näitleja, märgilise nimega Mees, ma usun, saab oma kooliaja kõige suurema õppetunni Katariina mängitud Naist mõista püüdes.

Kord, kui suri Velda Otsus, kuulasin raadiost kogemata kuuldemängu, kus Velda Otsuse partner oli Katariina, kuulasin, kadestasin ja mõtlesin, kas Katariina sai aru, milline õnn on mängida koos sellise suure inimesega, temaga suhelda, olgu siis, et selle suhte nimi on töö. Selle õnnega nüüd, ma küll usun, puutus kokku noor mees Robert Annus. Õnne talle.

Imal muusika ja värvilised inglid
Maailm suhtleb ekraanide

kaudu - telefoniekraan, kino, televiisori-, arvutiekraan. Maailm jõuab ka lasteni maskides elajate kujul. Mee-nub Otto-Triin, miski kahe-sooline koll, ja Pikasuka Pipi.

Uku Uusberg laseb oma Jerril (Jerry - Alo Kõrve) pingist mööda marssida roti kostüümis. Mees ütleb ennast tulevat loomaaia-st. Ja teist meest Peetrit (Peter - Margus Prangel) see eriti ei loksuta, et inimrott päise päeva ajal ringi kõnnib. Kas ta ei märka, ei taha märgata või on harjunud.

Rott-mees teeb kõik, et saada kontakti liigikaaslasega. Ta tantsib, laulab ja kisub ennast alasti, võtab kostüümi seljast. Lavastaja tahtel tuuakse mängu naerumasin, imal inglite pilt, ka mobiiltelefon, mis kõik lülituvad pingi küljes olevasse vooluvõrguga ühendavasse kontakti. Kuidagi selgeks saab loomaloos käibefraas: tõmba juhe välja seinast.

Uku loos tuleb kindlasti kiita lavastaja näitlejate valikut. Oli kohe tunda, kuidas meeste mõte koos on särise-nud. Seesama sõnade mängki, kuidas kontaktist saab

kont-akt – luukere, kui soovite. Et kontakti maailmaga ja sõpradega saab siis vaid, kui oled alasti aus. Et kontakti eelduseks on usaldus. Ja usalduslik olemine eeldab julgust olla alasti.

Edetabelisse, edetabelisse, edetabelisse

Pildile jõudmiseks on täna vaja saada edetabelisse, rekordite raamatusse. Vähe-malt Moskvasse, Moskvasse, Moskvasse. Kui võtta etenduse õnnestumise kriteeriumiks see, et näitlejad üllatavad, et pärast etendust midagi mõelda on, et on, millest pärast sõbraga rääkida, et on saladusi, siis tuleb noortele lavastajatele ja nende trupile hindeks viis panna. Lisaks ootus, mis saab edasi, mida lavastajad teevad suurel laval, täispikkade näidenditega, kas riigi teater märkab, et Katariina on keldris, mis rolle antakse valmis Margus Prangelile ja Alo Kõrvele.

See oli mu esimene VAT-teatris nähtud etendus ja see kinnitas, et väike on suur. Eks võtke kontakt.

Lihtsalt - hea näitleja ongi... hea inimene

Teatrikülgede küsimus-tele vastab Uku Uusberg.

Kas üksindus siin ilmas on sinu eakaaslaste teema või oli see te jaoks lihtsalt üks ülesanne paljude seas?

Sellist ülesannet õnneks kool ei mõtlegi anda, et tehke ühel kindlal teemal tükk... Mina seostan enda jaoks seda teemat Tallinnaga, ikkagi suurlinna eluga. See, mis mõju on olnud Tallinnal minu jaoks, on ... on suur. Seal on üksindus eriti igavikuline ja suur, kuna ümberringi on nii palju müra ja samas põnev, nii palju, et sellele vastanduv üksindus-tühjus on ka tohutult mahukas.

Tulles väiksest kommu-nilaadsest kohast, olles idealist, elu ja inimesi tõeliselt armastav, peab hakama ÖPPIMA kohanema sealse eluga, õppima suunama oma armastust elu suhtes. Lihtsalt armastusega peale tulemisest ei piisa, sest see tähendab suurlinna jaoks hoopis midagi muud... Seal pead sa oskama oma tundeid ratsionaalselt juhtida. Selles mõttes pole ka ilmselt vahet, kas oled seal sündinud ja kasvanud või ei. Suurlinna üksindus sünnib paljudes peades ja just sealt, et enam ei oska, lihtsalt ei oska suhelda ja olla „mina“ niimoodi, et kummaltki poolt, seest ega väljast, ei tekiks küsimusi... Ja siis oledki üks oma nõutuses... See on selline pikk-pikk teema, millest võiks rääkida... Vastuseks küsimusele ühe sõnaga on: EI. Teemasid meile kool ei anna kunagi.

Kuidas ise lavastusega rahule jäid, kas teeksid täna midagi teistmoodi juba?

Ma käin ilmselt etendusi vaatamas. Esietendusel ma küll märkmeid ei teinud, aga teisel juba tegin ja edastasin need näitlejatele. Aga edasine on juba poiste asi, mida nad püüavad realiseerida ja mida mitte.

Uku Uusberg.